

Meddelande om EU:s landsbygdsvision 2020/21:FPM127

Näringsdepartementet

2021-08-18

Dokumentbeteckning

COM (2021) 345

MEDDELANDE FRÅN KOMMISSIONEN TILL
EUROPAPARLAMENTET, RÅDET, EUROPEISKA EKONOMISKA OCH
SOCIALA KOMMITTÉN SAMT REGIONKOMMITTÉN En långsiktig
vision för EU:s landsbygdsområden – för starkare, sammanlänkade, resilienta
och välmående landsbygdsområden 2040

Sammanfattning

Europeiska kommissionen (kommissionen) har tagit fram ett meddelande om en långsiktig vision för EU:s landsbygdsområden. Meddelandet bygger på analyser, framsynsverksamhet, omfattande samråd och bidrag från olika aktörer. Kommissionen har identifierat trender, utmaningar och möjligheter för EU:s landsbygdsområden. Mot bakgrund av dessa och den process som genomförts presenterar kommissionen en vision om starkare, sammanlänkade, resilienta och välmående landsbygdsområden 2040. Till visionen kopplas tio ambitioner för landsbygdsområdenas utveckling. Dessa föreslås vara gemensamma mål för visionen, se avsnitt 1.2.

I meddelandet föreslås en handlingsplan för landsbygderna som formuleras kring flaggskeppsinitiativ och andra åtgärder inom fyra åtgärdsområden, starkare, sammankopplade, resilienta och välmående. Därtill finns åtgärder för genomförande och förvaltning av handlingsplanen.

Meddelandet föreslår också en landsbygdspakt där offentliga myndigheter och intressenter ska mobiliseras för att tillgodose landsbygdsbefolkningens behov och ambitioner.

Meddelandet är ett första steg för att uppnå en europeisk vision för levande, uppkopplade och hållbara landsbygder. Processen bör slutligen uppfylla målen med den långsiktiga visionen för EU:s landsbygdsområden 2040.

2020/21:FPM127

1 Förslaget

1.1 Ärendets bakgrund

Ett meddelande från kommissionen inkom den 30 juni 2021 angående en långsiktig vision för EU:s landsbygdsområden – för starkare, sammanlänkade, resilienta och välmående landsbygdsområden år 2040.

Kommissionen anser att EU:s landsbygdsområden är av central betydelse för den europeiska livsstilen. Samtidigt som de anser att det senaste årtiondenas sociala och ekonomiska förändringar har förändrat landsbygdsområdenas roll och karaktär. I århundraden var landsbygderna synonymt med jordbruk, och miljontals jordbrukare närde det europeiska samhället. Livet i många landsbygdsområden, särskilt i mer avlägsna och perifera delar, är fortfarande nära kopplat till jordbruket. Med tiden har tjänstesektorn, exempelvis turism och rekreation, ökat i betydelse för landsbygdernas utveckling vilket har medfört en strukturell förändring i många landsbygdsekonomier.

Kommissionen har i meddelandet identifierat flertalet trender och utmaningar som rör EU:s landsbygder. Några av dessa är en minskande och åldrande befolkning på landsbygderna där unga kvinnor lämnar landsbygdsområden i större utsträckning än män. Dessa demografiska trender tillsammans med bristande tillgänglighet, infrastruktur- och produktivitetshotningar, dålig tillgång till offentlig service såsom utbildning och omsorg kan göra landsbygdsområden mindre attraktiva att leva och arbeta i. Slutligen står landsbygdsområdena inför särskilda utmaningar som är kopplade till klimatförändringar och miljöförstöring, där kommissionen särskilt anger sårbarheten i jordbruk, skogsbruk och hotet mot landsbygdssamhällen som är beroende av dessa näringar.

Samtidigt som kommissionen ser flera utmaningar för landsbygdsområden så finns även många möjligheter. Kommissionen menar att nya samhällskrav, den gröna ekonomins möjligheter, de möjligheter som den digitala tekniken medför samt konsekvenserna av covid-19-pandemin och ökningen av distansarbete har satt nytt fokus på landsbygdsområdena som platser för välbefinnande, säkerhet, en miljövänlig livsstil och nya möjligheter till social och ekonomisk förnyelse. Bioekonomin kan hjälpa EU att påskynda framstegen mot en cirkulär och koldioxidsnål ekonomi och kommer att bidra till att modernisera och stärka livsmedelssektorn och den industriella basen i

landsbygdsområdena. En begränsning av klimatförändringarna, bland annat genom produktion av förnybar energi, är en möjlighet för landsbygdsområdena för att bekämpa energifattigdomen.

Mot bakgrund av den flerdimensionella utformningen av landsbygders utveckling och det faktum att man i fördragen syftar till ekonomisk, social och territoriell sammanhållning, anser kommissionen att det finns ett behov av att göra en översyn av EU-politiken ur ett landsbygdsperspektiv.

Det är mot bakgrund av detta som kommissionen tar initiativ till att presentera meddelandet som innehåller en vision för att gemensamt utveckla EU:s landsbygdsområden. Meddelandet beskriver även de politiska verktyg som ska användas för att uppnå visionen som syftar till att hantera utmaningar och möjligheter som finns inom EU:s landsbygdsområden samt att uppnå Agenda 2030:s mål om hållbar utveckling.

Meddelandet från kommissionen bygger på analyser, framsynsverksamhet, omfattande samråd och bidrag från olika grupper i samhället. Vid utformningen av visionen har kommissionen samlat in synpunkter från boende i landsbygdsamhällen och från företag, intresseorganisationer, offentliga aktörer genom offentliga samråd och intressetledda evenemang. Aktörer från Sverige har aktivt deltagit bland annat i den arbetsgrupp som kommissionen haft kopplad till detta arbete. Men även genom deltagande i de öppna konsultationerna och i Rural Vision Week som anordnades i mars 2021. Svenska aktörer har också använt sig av det arbetsmaterial för lokala utvecklingsprocesser på landsbygderna som kommissionen tillhandahållit och har därefter fört in resultatet av detta arbete till kommissionens process.

1.2 Förslagets innehåll

Meddelandet presenterar en vision om starkare, sammanlänkade, resilienta och välmående landsbygdsområden 2040. I meddelandet föreslås att gemensamma mål för visionen ska vara att landsbygdsområdena ska utvecklas till:

1. attraktiva platser, med harmonisk territoriell utveckling som frigör deras specifika potential, gör dem till platser med möjligheter och tillhandahåller lokala lösningar för att hantera de lokala effekterna av globala utmaningar,
2. platser som är engagerade i flernivåstyrning och platsbaserad styrning, med utveckling av integrerade strategier genom samarbets- och delaktighetsinriktade metoder och med

skraddarsydda policymixer och ömsesidigt beroende mellan stad och landsbygd,

2020/21:FPM127

3. aktörer som tillhandahåller livsmedelstrygghet, ekonomiska möjligheter, varor och tjänster för samhället i stort, såsom biobaserade material och energi men även lokala, samhällsbaserade högkvalitativa produkter och förnybar energi, och som bibehåller en skälig andel av det värde som genereras,
4. dynamiska samhällen som fokuserar på välbefinnande, inbegripet försörjningsmöjligheter, rättvisa, välstånd och livskvalitet, där alla människor lever och arbetar väl tillsammans, med tillräcklig kapacitet för ömsesidigt stöd,
5. inkluderande samhällen med rättvisa och förnyelse över och mellan generationsgränserna, som är öppna för nykomlingar och verkar för lika möjligheter för alla,
6. blomstrande källor av natur som förstärks av och bidrar till målen för den gröna given, bland annat klimatneutralitet, samt till hållbar förvaltning av naturresurser,
7. platser som drar full fördel av digital innovation, med lika tillgång till ny teknik, utbredd digital kompetens och möjligheter att inhämta mer avancerade färdigheter,
8. platser med entreprenörsinriktade, innovativa och kompetenta människor som tillsammans driver på tekniska, ekologiska och sociala framsteg,
9. levande platser med effektiva och tillgängliga offentliga och privata tjänster till rimliga priser, inklusive gränsöverskridande tjänster, som tillhandahåller skraddarsydda lösningar
10. platser som präglas av mångfald och som gör det bästa av sina unika tillgångar, sina talanger och sin potential.

Visionen innehåller fyra åtgärdsområden med tillhörande så kallade flaggskeppsinitiativ med konkreta projekt som ska påbörja det gemensamma arbetet mot visionens mål.

Det första åtgärdsområdet syftar till att uppnå starkare landsbygdsområden och anger att landsbygdsområdena bör vara platser med livskraftiga lokalsamhällen. För att göra landsbygdsområden till attraktiva platser att bo och arbeta på måste tillgång till grundläggande tjänster av tillräcklig kvalitet, till exempel måste vatten, sanitet, hälso- och sjukvård, energi, transport, finansiella tjänster och digital kommunikation kunna garanteras för alla. Det

bör även utvecklas innovativa lösningar för tillhandahållande av tjänster som på bästa sätt utnyttjar digitala verktyg och uppmuntrar till social innovation. Att skapa nya möjligheter för människor att aktivt delta i det politiska livet och i beslutsprocesser kan göra landsbygdsområden mer attraktiva genom ökade möjligheter att påverka framtiden samt tillgodose de egna områdets kulturella och ekonomiska styrkor. De flaggskeppsinitiativ som kopplas till detta åtgärdsområde är plattform för vitalisering av landsbygderna

samt forskning och innovation för landsbygdssamhällen.

Inom åtgärdsområde två så anser kommissionen att om landsbygdsområdena ska kunna fortsätta att utvecklas krävs det att de är väl sammanlänkade, både med varandra och med stadsperifera områden och stadsområden. Gällande transporter så innebär detta att infrastruktur på landsbygderna måste upprätthållas eller förbättras och att kollektivtrafik till rimliga priser ska finnas. Kommissionen anser också att digital infrastruktur är grundläggande för att landsbygdsområden ska kunna bidra till och nyttja den digitala omställningen på bästa sätt. Utveckling av digital kapacitet i landsbygdsområden kommer att göra dem mer attraktiva. Även här lyfter kommissionen två flaggskeppsinitiativ som syftar till att ta initiativ för att skapa bästa praxis för hållbar multimodal mobilitet på landsbygden och en digital framtid på landsbygden.

Kommissionen anser att ett tredje åtgärdsområde i visionen är att skapa landsbygdsområden som främjar välbefinnande och är mer motståndskraftiga mot klimatförändringar, naturkatastrofer och ekonomiska kriser. För att nå detta menar kommissionen att arbete med att bevara naturresurser, återställa landskap, och miljöanpassa jordbruket är centrala delar, liksom att korta leveranskedjorna och främja ett diversifierat spektrum av miljövänligare ekonomiska verksamheter som främjar kolinlagrande jordbruk och lokal, samhällsbaserad produktion av hög kvalitet. Kommissionen lyfter också fram att landsbygdsområdena tillhandahåller tjänster som skyddar ekosystem och innehåller betydelsefulla lösningar för koldioxidneutralitet. För att skapa socialt motståndskraftiga system fordras, enligt kommissionen, att hänsyn tas till behov hos alla samhällsgrupper och den mångfald av individer och kompetenser som finns i samhället. Insatser kan röra att skapa tillgång till omskolning och kompetensutveckling, ta itu med könsrelaterat våld och könsstereotyper samt att arbeta med god representativitet i beslutsfattandet på nationell, regional och lokal nivå. De flaggskeppsprojekt som anges för detta åtgärdsområde är a) stöd till landsbygdskommuner för energiomställningen och för att bekämpa klimatförändringarna, b) klimatåtgärder på torvmark med hjälp av kolinlagring i jordbruket, c) förslag till EU-uppdrag för markhälsa och livsmedel samt d) social resiliens och främja situationen för kvinnor i landsbygdsområden.

Det fjärde åtgärdsområdet rör behovet av att skapa välmående landsbygdsområden genom ett mer diversifierat näringsliv som omfattar nya sektorer och ger positiva effekter på sysselsättningen. Diversifieringen bör bygga på hållbara lokala strategier bland annat åtgärder som gör områden attraktiva för företag. Välmående landsbygdsområden nås också genom att mervärdet ökas i primärproduktionen. Kommissionen anser att jordbrukets, skogsbrukets och fiskets viktiga ekonomiska roll bör bevaras, samt att utveckling av korta leveranskedjor och användning av märkningssystem för lokala och traditionella livsmedelsprodukter kommer att inverka positivt på lokala ekonomier. Utbildning, reklamkampanjer och nätverk kan vara nycklar till att nå visionen i dessa delar, enligt meddelandet. Kommissionen meddelar att ett flaggskeppsinitiativ kommer innehålla finansieringsåtgärder för forskning och innovation, med särskild inriktning på entreprenörskap i landsbygdsområden samt för ökad social ekonomi i landsbygdsområden. Särskilt fokus kommer att riktas på korta leveranskedjor för jordbruksbaserade livsmedel som kopplar samman producenter och konsumenter.

För att bidra till att uppnå visionen kommer en landsbygdspakt att tas fram. Landsbygdspakten kommer att utarbetas i samarbete med alla förvaltningsnivåer och intressenter där pakten kommer att fungera som en gemensam ram för engagemang och samarbete. Detta för att offentliga myndigheter och intressenter ska mobiliseras för att tillgodose landsbygdsbefolkningens behov och ambitioner.

I meddelandet föreslås en handlingsplan för att nå visionen. Handlingsplanen är uppbyggd kring ett antal flaggskeppsinitiativ. Genomförandet kommer att stöttas och övervakas av kommissionen som även kommer att uppdatera handlingsplanen regelbundet för att se till att den är fortsatt relevant. De befintliga landsbygdsnätverken inom EU och på nationell nivå, nätverken för sammanhållningspolitik, nätverket Inform EU samt kommande nätverk inom den gemensamma jordbrukspolitiken (GJP) beräknas ha en aktiv roll för att engagera aktörer, dela med sig av bästa praxis och vidta åtgärder för att komma vidare i flera av de föreslagna frågorna samt åtgärderna.

Som en del av agendan för en bättre lagstiftning kommer en mekanism för landsbygdssäkring att inrättas, främst för att bedöma eventuella effekter av större lagstiftningsinitiativ i EU som gäller landsbygdsområden. Bland annat kommer mekanismen att fokusera på territoriella konsekvensbedömningar och en bättre övervakning av situationen i landsbygdsområden.

Kommissionen anser att mer och bättre data är avgörande för att kunna förstå och agera i enlighet med ett landsbygdsperspektiv på ekonomiska, sociala och demografiska förhållanden. Ett observationsorgan kommer därför att inrättas inom kommissionen för att ytterligare förbättra insamling och analys av data från landsbygdsområden.

Därutöver uppmanar kommissionen medlemsstaterna att nyttja de finansieringsmöjligheter som erbjuds genom EU-programmen, faciliteten för återhämtning och resiliens, InvestEU samt Europeiska investeringsbanken. Meddelandet anger även att finansieringen måste mobiliseras på ett sammanhängande sätt och komplettera medlemsstaternas egna nationella och regionala insatser, som uppges vara mycket viktiga för att landsbygdsområden ska få tillgång till omfattande stöd. För att målen i visionen ska kunna uppnås så behöver, enligt kommissionen, det befintliga EU-politiska stödet förbättras och stärkas ytterligare. Ett första steg är att förbättra synergier och skapa komplement mellan fonder som bidrar till landsbygders utveckling.

1.3 Gällande svenska regler och förslagets effekt på dessa

Meddelandet i sig har ingen påverkan på svenska regler.

1.4 Budgetära konsekvenser / Konsekvensanalys

Meddelandet får inga direkta budgetära konsekvenser eftersom det avser en vision med förslag till kommande åtgärder. När åtgärdsförslag i ett senare skede realiserar kan det få budgetära konsekvenser. Den finansiering som anges i meddelandet är den som finns inom redan existerande EU fonder och program.

2 Ståndpunkter

2.1 Preliminär svensk ståndpunkt

Det övergripande målet för en sammanhållen landsbygdspolitik i Sverige är att nå en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet.

Regeringen bedömer att den föreslagna visionen för EU:s landsbygdsområden är i linje med målen för den svenska landsbygdspolitiken och livsmedelsstrategin. Vidare har visionen potential att bidra till Sveriges miljömål och genomförandet av Agenda 2030.

Det övergripande målet för den sammanhållna landsbygdspolitiken i Sverige är följande: En livskraftig landsbygd med likvärdiga förutsättningar till företagande, arbete, boende och välfärd som leder till en långsiktigt hållbar utveckling i hela landet.

Till det övergripande målet hör tre delmål. Dessa tre delmål balanserar de tre hållbarhetsdimensionerna och lyder:

Landsbygdernas förmåga att ta till vara förutsättningarna för företagsamhet och sysselsättning är långsiktigt hållbar, samtidigt som miljömålen nås. Landsbygderna bidrar till en positiv utveckling av Sveriges ekonomi.

Landsbygderna bidrar till att stärka Sveriges konkurrenskraft i en utveckling mot en cirkulär, biobaserad och fossilfri ekonomi och till ett hållbart nyttjande av naturresurserna samt till att relevanta miljö kvalitetsmål uppfylls.

Likvärdiga förutsättningar för människor att arbeta, bo och leva i landsbygderna.

Landsbygderna i Sverige, såväl som i övriga EU, uppvisar en så stor variation av både sociala, ekonomiska och miljömässiga förutsättningar att det är motiverat att tala om flera olika landsbygder. Skillnaderna i förutsättningar mellan olika landsbygder i Sverige är ibland väl så stora som skillnaden mellan större tätorter och den omkringliggande, tätortsnära landsbygden. Men det finns också gemensamma nämnare för olika landsbygder, inte minst de utmaningar som följer av glesa strukturer, långa avstånd, begränsad tillgång till lokala marknader och demografisk obalans. Dessa utmaningar påverkar utbudet från både offentliga och privata aktörer, i form av till exempel vård, transporter och kultur.

Regeringen avser att ta ställning till varje enskilt förslag allteftersom kommissionen presenterar och konkretiserar förslag till åtgärder. Regeringen anser att dessa inte ska leda till detaljstyrning av svenska myndigheters verksamhet eller leda till ökad administrativ börda för svenska myndigheter.

Förslag som har budgetära konsekvenser ska finansieras genom en omprioritering inom befintliga ramar, såväl inom den fleråriga budgetramen som på statsbudgeten.

Initiativen bör genomföras på ett samhällsekonomiskt effektivt och inkluderande sätt inom ramen för långsiktig hållbara offentliga finanser.

2.2 Medlemsstaternas ståndpunkter

Medlemsstaternas ståndpunkter är ännu inte kända.

2.3 Institutionernas ståndpunkter

Institutionernas ståndpunkter är ännu inte kända.

2.4 Remissinstansernas ståndpunkter

Meddelandet har inte gått ut på remiss.

3 Förslagets förutsättningar

3.1 Rättslig grund och beslutsförfarande

Inte tillämpligt eftersom meddelandet inte är en rättsakt.

3.2 Subsidiaritets- och proportionalitetsprincipen

Inte tillämpligt eftersom meddelandet inte är en rättsakt.

4 Övrigt

4.1 Fortsatt behandling av ärendet

Meddelandet är enligt kommissionen ett första steg i en process som genom landsbygdspakten och pågående handlingsplanen för landsbygderna slutligen bör uppfylla målen med den långsiktiga visionen för EU:s landsbygdsområden 2040.

Kommissionens avsikt är att i slutet av 2021 tillsammans med intressenter och i samarbete med Regionkommittén lansera landsbygdspakten för att undersöka hur vägen för att uppnå den i meddelandet presenterade visionen kan se ut.

I mitten av 2023 ska kommissionen sammanställa vilka åtgärder som har genomförts och planerats i stödsystem för landsbygdsområden som finansieras av EU och medlemsstaterna under programperioden 2021–2027 inom den gemensamma jordbrukspolitiken och fonderna för sammanhållningspolitiken.

4.2 Fackuttryck/termer